

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI

Ro'yxatga olindi:
№ BD - 60811500-1.25
«27.08» 2025-yil

«TASDIQLAYMAN»
O'quv ishlari bo'yicha prorektor
professor A.A.Elmuurodov
«27.08» 2025-yil

BALIQCCHILIK
ISHCHI O'QUV DASTURI (SILLABUSI)
(sirtqi ta'lim shakli uchun)

Bilim sohasi:	800000	- Qishloq, o'rmon, baliq xo'jaligi va veterinariya
Ta'lim sohasi:	810000	- Qishloq xo'jaligi
Ta'lim yo'nalishi:	60811500	- Zootsiyeneriya (turlari bo'yicha)

Samarqand – 2025

Fanning ishchi o'quv dasturi (sillabusi) 2021-yilda tasdiqlangan o'quv reja va fan dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

M.K.Narbayeva – SamDVMChBU, “Xususiy zotexniya va yaylov chorvachiligi” kafedrasida dotsenti, qishloq xojalik fanlari nomzodi.

M.T.Axtamova – SamDVMChBU, “Xususiy zotexniya va yaylov chorvachiligi” kafedrasida assistenti, qishloq xo'jalik fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

Taqrizchilar:

B.X.Davronov – Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti Zootexnologiya, veterinariya va ipakchilik kafedrasida v.b. dotsenti

Ch.S.Sadikova – Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti “Dorivor o'simliklar va oziq-ovqat texnologiyasi” kafedrasida katta o'qituvchisi, qishloq xojalik fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

Fanning ishchi o'quv-dasturi (sillabusi) “Xususiy zotexniya va yaylov chorvachiligi” kafedrasining 2025-yil 26 08 dagi № 1 - son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet Kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

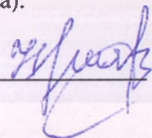
Kafedra mudiri:

R.R. Ro'zimuradov

Fanning ishchi o'quv dasturi (sillabusi) “Chorvachilik va texnologiyalar” fakulteti kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2025-yil 26 08 № 1 - sonli bayonnoma).

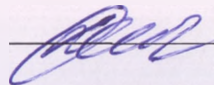
Fakultet kengashi raisi:

B.Y. Nuriddinov

Kelishildi:

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i

Sh. Qurbonov

O'quv qo'llanma. Toshkent, 2014 yil.

13. Kamilov B.T., Qurbonov R.B. Baliqchilik “O'zbekistonda karp baliqlarini ko'paytirish” o'quv qo'llanma Toshkent, 2009 yil.

Axborot manbaalari

14. www.zivonet.uz

15. www.lex.uz

16. www.bilim.uz

17. www.gov.uz

IX. Baholash

Talabalarning fanlarni o'zlashtirishi 5 ballik tizimda baholanadi.

5 (a'lo) baho:

Xulosa va qaror qabul qilish;
Ijodiy fikrlay olish;
Mustaqil mushohada yurita olish;
Olgan bilimlarini amalda qo'llay olish;
Mohiyatini tushunish;
Bilish, aytib berish;
Tasavvurga ega bo'lish;

4 (yaxshi) baho:

Mustaqil mushohada yurita olish;
Olgan bilimlarini amalda qo'llay olish;
Mohiyatini tushunish;
Bilish, aytib berish;
Tasavvurga ega bo'lish;

3 (qoniqarli) baho:

Mohiyatini tushunish;
Bilish, aytib berish;
Tasavvurga ega bo'lish;

2 (qoniqarsiz) baho:

Dasturni o'zlashtirmaganlik;
Fanning mohiyatini bilmaslik;
Aniq tasavvurga ega bo'lmaslik;
Mustaqil fikrlay olmaslik.

	oziqlantirish usullari		
23	Baliqlarning anatomiyasini o'rganish.	Adabiyotlardan konspekt qilib,	6
24	Baliqlarning tana qismlarini o'lchash, semizlik koefitsientini hisoblash.	Internet ma'lumotidan foydalanib, konspekt qilish	6
25	Baliq naslini olishni zavod usuli va birlamchi mahsuldorlik kattaligini aniqlash usuli.	Adabiyotlardan foydalanib amaliy topshiriqlarni bajarish.	4
26	Baliq turlarini o'stirish va o'stirish texnologiyasiga injenerlik talabi.	Adabiyotlardan konspekt qilib, referat tayyorlash.	4
Jami			152

VIII. Adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar

1. Xusenov S., Niyozov D.S., Sayfullaev G'.M. Baliqchilik asoslari. O'quv qo'llanma. Buxoro nashriyoti, 2010 yil.
2. Niyazov D.S., G'affarov X.G'. Baliqlarning oziqlanishi. O'quv qo'llanma. Toshkent. 2012 y.
3. Yarbekov M. Hovuz baliqchiligi. O'quv qo'llanma. Toshkent, 2013 yil.
4. Н.И.Богданов, А.Ю.Асанов. – Прудовое рыбоводство. Учебник. Пенза, 2011 год.
5. В.А.Власов. Рыбоводство. Москва-Краснадар. 2012 г. 340 с.

Qo'shimcha adabiyotlar

6. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekistonda erkin va farovon yashaylik. "Toshkent, "Tasvir" nashriyot uyi, 2021. – 52 bet.
7. Mirziyoyev Sh.M. Insonparvarlik, ezgulik va bunyodkorlik-milliy g'oyamizning poydevoridir. Toshkent, "Tasvir" nashriyot uyi, 2021. – 36 bet.
8. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent, "O'zbekiston" nashriyoti, 2022. – 416 bet.
9. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida demokratik islohatlar yo'lini qat'iy davom ettiramiz. 6-jild. Toshkent: "O'zbekiston", 2023. – 398-bet.
10. Mirziyoyev Sh.M. Hozirgi zamon va Yangi O'zbekiston. Toshkent: "O'zbekiston", 2024. – 481 bet.
11. Xolmirzaev D., SHoximardonov D.R., SHaptakov E.S. Baliqchilik asoslari. Kasb-xunar kollejlari uchun o'quv qo'llanma. "Ilm-ziyo". Toshkent, 2016 yil.
12. Komilov. B.G, Xalilov I.I. –O'zbekistonda daryo forelini eytishirish.

Fan Sillabusi

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti

Fan to'g'risida ma'lumot

Fan shifri: B1606

Fan nomi: Baliqchilik

Semestr/yil: 9-semestr/2025-2026 o'quv yili

Kafedra: Xususiy zootexniya va yaylov chorvachiligi

Soatlar/kreditlar: 6,0 ECTS (28 auditoriya soati, 152 soat mustaqil ta'lim)

Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya mashg'ulotlari	Mustaqil ta'lim	Jami
10	14	4	152	180

Fan bo'yicha mashg'ulotlarning joylashuvi:

Auditoriya vaqti: dars jadvaliga asosan

Talablar:

Fan uchun mas'ul kafedra: Xususiy zootexniya va yaylov chorvachiligi

Instruktor to'g'risida ma'lumot

Dotsent q.x.f.n. Narbayeva M.K.

Kafedra joylashgan joyi: SamDVMChBU, 6-o'quv binosi, 618-xona

Telefon: +99897 932-01-33 ish telefoni; mobil: +99890-227-81-81

E.mail. narbayeva_mavlida@mail.ru Ish vaqti: Uchrashuvga ko'ra

I. Fanni o'qitishdan maqsad – hovuz baliqchiligi bilan shug'ullanuvchi xo'jaliklarda urchitiladigan baliq zotlarining asosiy biologik xususiyatlarini o'sish va rivojlanishini hisobga olishni, baliqlarni urchitadigan hovuzlarning umumiy baliq mahsuldorligini oshirishni ta'minlovchi (jadal usulda baliq yetishtirishni) mellioratsiyalash, hovuzlarni o'g'itlash, baliqlarni qo'shimcha oziqlantirish kabilar to'g'risida ko'nikma va malaka shakllantirishdir.

II. Fanning vazifasi – nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar baliqchilik xo'jaliklarining tiplari, tizimi va harakati haqida tushuncha, yerdagi foydalaniladigan hovuzlarni qurish, uni suv bilan ta'minlash, baliq mahsuldorligiga ta'sir etuvchi omillar, naslli baliqlarga bo'lgan talabni aniqlash, baliqlarni urchitish, olingan avlodlarni tovar vaznga yetkazguncha, bajariladigan barcha jarayonlarni ochib berishdan, xo'jaliklarda yuritiladigan seleksiya – naslchilik ishlarini, baliqlarni iqlimlashtirish, turli kategoriyaga mansub hovuzlarning yuzasini, aniqlash pirovardida tugallangan tizimli baliqchilik xo'jaliklarini loyihalashtirish kabilarni o'rgatishdir.

III. Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

baliqlarning kelib chiqishi, ularning evolyusiyasi, baliq organizmida sodir bo'ladigan morfo-funksional o'zgarishlar, baliqlardan olinadigan mahsulotlar haqida tasavvurga ega bo'lishi;

- baliqchilikda tashkil qilinadigan mavsumiy tadbirlarni, baliqchilikni bozor iqtisodiyoti sharoitida rivojlantirish yo'llarini, baliqlarning zotlari, mahsuldorlik yo'nalishi va jinsiy kesimida anatom – morfologik tuzilishi, fiziologik xususiyatlari va biologiyasini, baliqlarning ko'payishi va rivojlanishini, baliqlarni oziqlantirishni *ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak;*

baliqlarni yilning fasllari kesimida asrash va parvarishlash, urg'ochi baliqlardan uvildiriq olish texnologiyasi, baliqchilik sohasida olib boriladigan seleksion – naslchilik ishlarini, baliqlarning zoti va zotdorligini aniqlash *malakalariga ega bo'lishi kerak.*

IV. O'qitish usullari:

Fanni o'qitish jarayonida zamonaviy uslublardan foydalanish, sohadagi muammolarni ta'limning ommaviy shakllari bilan bog'lab, talabalarning nazariy bilimlarini amaliy mashg'ulotlar orqali mustahkamlab borish lozim. O'quv materiallarini talabalar tomonidan unumli o'zlashtirish uchun ko'rgazmali qurollar o'qitishning texnik vositalari, baliqchilik fani bo'yicha chop etilgan ma'ruza matnlaridan keng foydalanish, talaba bilimini baholash tizimini joriy etish. Ma'ruza mashg'ulotlarida ilg'or pedagogik texnologiyalar foydalaniladi.

"Baliqchilik" kursini loyihalashtirishda quyidagi asosiy konseptual yondoshuvlardan foydalaniladi:

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim.
Tizimli yondoshuv.
Faoliyatga yo'naltirilgan yondoshuv.
Dialogik yondoshuv.
Hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish.
Muammoli ta'lim.

V. Fanning tarkibiy tuzilishi:

5.1. "Baliqchilik" fanidan rejalashtirilgan ma'ruza mashg'ulotlarining kalendar tematik rejasini

Ma'ruza mashg'ulotlarining:			
№	mavzulari	rejasi	soat
	1-modul. "Baliqchilik" faniga kirish.		
1.1	"Baliqchilik" faniga kirish. Baliqlarning tashqi va ichki tuzilishi	1.1.1. Respublikamiz va MDH da baliq go'shti ishlab chiqarish, halqimizni yaxshilash borasida Respublikamizda naslchilik va seleksiya to'g'risida qabul qilingan Prezidentimizning qator qarorlari, 1.1.2. Baliqchilikni rivojlantirishga assos solgan chet el olimlarining buyuk ishlari. Baliqlarning suzgichlari, harakati. Tangachalari,	2

5	Baliq naslini olish usulini o'rganish.	Internet ma'lumotidan foydalanib, konspekt qilish	6
6	Hovuzlarni o'g'itlashda foydalaniladigan mineral va organik hillarini o'rganish.	Adabiyotlardan foydalanib amaliy topshiriqlarni bajarish.	6
7	Hovuzlarga solinadigan mineral o'g'itlarning miqdorini aniqlash.	Adabiyotlardan konspekt qilib, referat tayyorlash.	6
8	Baliqlarni oziqlantirishda foydalaniladigan aralash oziqalarning oziqaviy koeffitsientini hisoblash.	Internet ma'lumotidan foydalanib, konspekt qilish	6
9	Tabiiy oziqalarning tarkibi, miqdori va biomassasini aniqlash usullari	Adabiyotlardan konspekt qilib, referat tayyorlash.	6
10	Baliqlarni oziqlantirish uchun kerakli oziqalarni miqdorini aniqlash.	Adabiyotlardan foydalanib, amaliy topshiriqlarni bajarish.	6
11	Har hil turdagi baliqchilik xo'jaliklari.	Adabiyotlardan foydalanib amaliy topshiriqlarni bajarish.	6
12	Sadok (qafas) usulida baliq yetishtirish .	Adabiyotlardan konspekt qilib referat yozish	6
13	Yopiq suv tizimida baliq yetishtirish .	Adabiyotlardan konspekt qilib referat yozish	6
14	Afrika laqqasini yetishtirish	Adabiyotlardan konspekt qilib, referat tayyorlash.	6
15	Daryo foreli baliqlarini yetishtirish texnologiyalari.	Adabiyotlardan foydalanib amaliy topshiriqlarni bajarish.	6
16	Osyotra baliqlarini yetishtirish texnologiyasi	Internet ma'lumotidan foydalanib, konspekt qilish	6
17	Baliqchilikda naslchilik ishi va seleksiyasining o'rni.	Adabiyotlardan konspekt qilib, referat tayyorlash.	6
18	Baliqchilikda biotexnikaviy, uning nazariy va amaliy asoslari.	Internet ma'lumotidan foydalanib, konspekt qilish	6
19	Baliqlarni ko'paytirish usullari va baliqlardagi irsiy belgilarni naslga berilishi.	Adabiyotlardan foydalanib amaliy topshiriqlarni bajarish.	6
20	Baliq xo'jaligi gidrotexnik inshooti asoslari.	Adabiyotlardan konspekt qilib, referat tayyorlash.	6
21	Oziqlanish zanjirini o'rganish uslublari.	Internet ma'lumotidan foydalanib, konspekt qilish	6
22	Baliq yetishtirish ekologik asoslari, parvarishlash va	Adabiyotlardan konspekt qilib, referat tayyorlash.	6

2. Respublikamiz suv havzalarida urchitiladigan asosiy baliq zotlari.
3. Respublikamizda baliqchilikda rivojlantirish hamda naslchilik va seleksiya to'g'risida qabul qilingan Prezidentimizning qator qarorlari.
4. Turli hil baliqlarning qo'shimcha oziqlantirish da ishlatiladigan oziqa turlari.
5. Hovuz xo'jaligida hovuz kategoriyalari va gidrotexnik inshotlarini o'rnatish.
6. Hovuzlarni qurish uchun joy tanlash, hovuzlarni joylashtirish rejasini tuzish.
7. O'zbekistonda iqlimshtirilayotgan nasli baliq turlari.
8. Bosh dambani qurish va uning vazifalari, chizmasini chizish.
9. Xo'jalikdagi turli xil basseynlarni qurish tartibi va ularda baliq boqish uchun qo'yilgan talablar.
10. Sun'iy ko'paytirishda baliqlarni ineksiya qilish, ivildiriq, ikra va sperma olish usullari haqida tushuncha.
11. Baliqlarni suniy uruglantirishning ho'l va quruq usulari, chet el olimlarining kashfiyotlari.
12. Karp oilasiga mnsub baliq turlarining biologiyasi, mahsuldorligi.
13. Osiyotra oilasiga mansub baliqlar biologiyasi va mahsuldorligi.
14. Forel (xon baligi) baligi turlari, biologiyasi va mahsuldorligi haqida.
15. To'liq tugallangan va tugallanmagan baliqchilik xo'jaliklarida ish faoliyatini tashkil qilish.
16. Iliq suvli hovuz kategoriyalari.
17. Gidrotexnik inshotlarni qurish.
18. Baliqchilik inkubatsiya sexlarida ishlatiladigan apart turlari.
19. Baliqlarni sun'iy uruglantirish usullari.
20. Baliqchilik xo'jaliklarida melaratsiya tadbirlarini o'tkazish reja tuzish.

VII. "Baliqchilik" fanidan rejalashtirilgan talabalar mustaqil ta'limining kalendar tematik rejas

№	Mustaqil ta'lim mavzulari	Amalga oshirish mexanizmi	Hajmi (soatda)
1	Respublikamiz suv havzalarida urchitiladigan asosiy baliq zotlari.	Internet ma'lumotidan foydalanib, konspekt qilish	6
2	Turli hil baliqlarning qo'shimcha oziqlantirish va tutish usullari.	Internet ma'lumotidan foydalanib, konspekt qilish	6
3	Hovuzlarga solinadigan mineral va organik o'g'itlarning hillari.	Adabiyotlardan foydalanib, amaliy topshiriqlarni bajarish.	6
4	Hovuzlarning melioratsiya holatini yaxshilash usullari.	Adabiyotlardan konspekt qilib, referat tayyorlash.	6

		rangi. Baliqlarning og'iz va tish tuzilishi hamda oziqlanishi. 1.1.3. Baliqlarning nafas olishi, Qon aylanish sistemasi, ovqat hazm organlarining tuzilishi,	
	2-modul. Baliqlarni o'stirish va parvarishlash biologiyasi		
2.1	Baliqlarni tabiiy urchitish	2.1.1.Baliqlarning hayotiga ta'sir etuvchi omillar 2.1.2. Ota-ona galasini tayorlash. Bir uya balir haqida tushuncha 2.1.3.Baliqlarni tabiiy urchitish, urchish jarayoniga tayorlash, erkak va urg'ochi baliqlarning jinsiy yetilishi. 2.1.4.Baliqlarni embrional, chovoq va malki davrlarini o'sish va rivojlanishini o'rganish.	2
2.2.	Baliqlarni oziqlantirish	2.2.1.Baliqlarni oziqlantirishdagi tabiiy oziqalarning turlari. 2.2.2. Turli yoshdagi baliqlarni o'stirish va boqish uchun qo'shimchi ratsionlari asosada oziqlantirib borishni ta'minlash. 2.2.3.Qo'shimcha oziqalar, balanslashtirilgan oziqalar haqida tushunchalar.	2
	3 - Modul. Suv havzalarida ovlanadigan baliqlarning biologiyasi		
3.1.	O'zbekistonda yetishtiriladigan asosiy baliq turlari va chetdan keltirilib iqlimlashtirilayotgan qo'shimcha baliq turlari.	3.1.1.O'zbekistonda yetishtiriladigan asosiy baliq turlari. 3.1.2. Tabiiy suv havzalarida uchraydigan qo'shimcha baliq turlari. Laqqa baliqlar, afrika laqqa baliq'i biologiyasi va mahsuldorligi 3.1.3 Rus Osiyotras, kurak burun baliqlari biologiyasi va mahsuldorligi. 3.1.4.Daryo foreli, kunja baliqlari, Xitoy karpi, koya baliqlari, Telyapiya baliq'i, okun baliqlari biologiyasi va mahsuldorligi.	2
	4-Modul. Baliqchilikda seleksiya va naslchilik ishi		
4.1	Baliqchilikda naslchilik ishi	4.1.1. Baliqchilikni jadal rivojlantirishda naslchilik ishi va seleksiyasining o'rni.	2

	4.1.2.Naslchilik ishining shakli: 4.1.3.Banitirovka qilish. 4.1.4. N.L.Gerbilskiy tomonidan kashf qilingan baliqlarning jinsiy hujayralarining yetilishini jadallashtirish usuli.	
Jami		10

5.2. "Baliqchilik" fanidan rejalashtirilgan amaliy mashg'ulotlarining kalendar tematik rejasi

Amaliy mashg'ulotlarning			
№	mavzulari	rejasi	soat
1.	Baliqlarni tabiiy urchitish	1.1.Baliqlarning hayotiga ta'sir etuvchi omillar 1.2. Ota-ona galasini tayorlash. Bir uya balir haqida tushuncha 1.3.Baliqlarni tabiiy urchitish, urchish jarayoniga tayorlash, erkak va urg'ochi baliqlarning jinsiy yetilishi. 1.4.Baliqlarni embrional, chovoq va malki davrlarini o'sish va rivojlanishini o'rganish.	2
2.	Hovuzdagi suvning sifatini o'rganish. Karp baliq xo'jaligi hovuzining biologik tavsifi.	2.1. Suv sifatini aniqlash usullari Karp baliq xo'jaligi hovuzining biologik tavsifi "Hovuz kategoriyasi" tushunchasi vazifasi va xususiyati. 2.2.Yozgi, qishki va maxsus Hovuzlar. Baliqlarni urchitayotgan hovuzlar. 2.3. Hovuz baliqchiligi xo'jaliklarida foydalaniladigan asosiy gidrotexnik inshootlar.	2
3	Baliqlarni oziqlantirishni amalga oshirish uchun kerakli hisoblar. Hovuzlarni o'g'itlash.	3.1.Oziqa koeffitsenti oziqa sifati, baliqlarning turi, suv havzasidagi tabiiy oziqa zaxirasi. 3.2. Hovuzlarda foydalaniladigan har xil mineral: azot, superfosfat, kalsiy, fosfor va organik o'g'itlarni o'rganish	2
4	Shu yilgi baliqlarni qishki suv hovuzlariga o'tkazish va saqlash	4.1.Shu yilgi baliqlarni kuzda invintarizatsiyadan o'kazish. 4.2.Baliqlarni qishki xovuzlarda saqlash.	2
5	Hovuz xo'jaligida suv iste'moli hisob kitobi,	5.1.Hovuz xo'jaligida suv iste'moli	2

	gidrotexnik inshootlarini o'rnatish.	hisob kitobi 5.2. Gidrotexnik inshootlarini o'rnatish tartii, turlari bilan tanishish.	
6	Naslli baliqlarga bo'lgan talabini aniqlash.	6.1Naslli baliqlarga bo'lgan talabini aniqlashni organish. 6.2.Naslli baliqlarni ajratish uchun tanlas va saralash. 6.3.Baliqlarni bonitirovkadan o'tkazish usullarini o'rganish	2
7	Xo'jalikdagi turli xil basseynlard baliq boqish hamda sadokni o'rnatish uchun joy tanlash	7.1.Xo'jalikdagi turli xil basseynlarni o'rganish tartibi. 7.2.Basseynlarda baliq etishtirishdagi biologik normativ talablar 7.Sadokni turlari. Sadokni o'rnatish uchun joy tanlash va baliqlarni oziqlantirish	2
Jami			14

5.3. "Baliqchilik" fanidan rejalashtirilgan laboratoriya mashg'ulotlarining kalendar tematik rejasi

Laboratoriya mashg'ulotlarning			
№	mavzulari	rejasi	soat
1	Sun'iy ko'paytirishda baliqlarni ineksiya qilish, ivildiriq, sperma olish, yetilgan ikra va sperma (molok) olish	1.1. Sun'iy ko'paytirishda baliqlarni ineksiya tayorlash. 1.2. Ineksiya qilish, yetilgan ikra va sperma (molok) olish	2
2	Sperma, tuxum hujayralari (ikra) tuzilishini organish. Ikralarni har xil apparatlarda inrubatsiyalash	2.1.Sperma, tuxum hujayralari (ikra) tuzilishini organish. 2.2. Ikralarni sanash usullar 2.3.Ikralarni sun'iy urug'lantirish va ularni har xil apparatlarda inrubatsiyalash	2
Jami			4

VI. "Baliqchilik" fani bo'yicha rejalashtirilgan talabalar kurs ishi mavzularining kalendar tematik rejasi

Kurs ishi mavzulari:

1. PQ-2939 sonli qarorida belgilangan topshiriqlar asosida qanday ishlar amalga oshirildi.